

RACISTISK HADETALE

– videnskabsteoretisk og politisk

Af Torben Bech Dyrberg

Kritik i forhold til viden og politik

Emnet for denne artikel er at undersøge argumentationsformen hos dem, der går ind for kriminalisering af racistisk hadetale. Det er et emne, der både berører videnskabsteoretiske og politiske problemstillinger; det involverer i høj grad et kritisk engagement og så er det ikke mindst et aktuelt og politiseret emne, fordi det over en årrække har været genstand for stadig mere omfattende lovgivning og regulering i Nordamerika og Europa.¹⁾ Det gennemgående argument blandt dem der taler for lovgivning og regulering på dette område er, at hadetale forårsager omfattende social skade på dem, det går ud over og på samfundet som helhed, og at lovgivning og regulering kan forhindre eller i det mindste dæmme op for disse skader.

Omdrejningspunktet for artiklen er påstanden om denne kausale relation (viden) og at dette fordrer lovgivning og regulering (politik), hvilket antyder den nære forbindelse mellem kritik og magt. Jeg hævder ikke, at dem der ser sig selv som kritiske (forskere) nødvendigvis går ind for lovgivning mod og regulering af hadetale. Men dem der gør, benytter sig typisk af denne måde at argumentere på, hvilket ses i offentlig og akademisk debat. Det er deres måde at argumentere på, jeg ser kritisk på, dels fordi den forekommer svag og dels fordi censur og selvrensning (også selvom det er pakket pænt

ind som fx respekt) står i skarp kontrast til en fri og kritisk demokratisk offentlighed.

I. Det videnskabsteoretiske afsæt for kritik

Forholdet mellem kritik, viden og politik bliver diskuteret i to sektioner og afrundet i den tredje. Den første er orienteret mod videnskabsteori og den anden mod politik. Sektion I ser på, hvordan man kan forstå kritik som problematisering og hvordan det er relateret til en demokratisk offentlighed. Her er det væsentligt, at der ikke er tale om en målestok, der måler samfundets kvalitet som opfyldelse af eller afvigelse fra en normativ standard. Snarere er der tale om en indkredsning af kriterier for, hvad der gør kritik mulig, og som sådan har det mere at gøre med en demokratisk værdi, der kan rumme mangfoldige former for kritik end en specifik type kritik. Min indfaldsvinkel hertil er at se på de spørgsmål som de øvrige forfattere i dette nummer af *Social Kritik* også forholder sig til. For det første, hvad vil det sige at være kritisk? For det andet, hvordan kan samfundsvidenskabelig kritik bidrage til social forandring? For det tredje, bør kritiske analyser forholde sig til, hvad det gode samfund er og bør være?

Sektion II handler om, hvordan kritik og politik er kædet sammen vis a vis viden. I relation til racisme bliver politik genereret og legitimeret af en

overvejende socialpsykologisk viden om hvad undertrykkelse er. Jeg fokuserer på argumenter, der fremsættes af debattører og forskere for kriminalisering af hadetale, og som ifølge dem forårsager social skade på dem, der bliver talt til og om på den måde og på samfundet. Censur og retsforfølgelse bliver legitimeret af påstanden om denne kausal relation (tale → skade). Spørgsmålet er, hvilket belæg der er for, at racistiske udsagn forårsager skade og at regulering af hadetale skulle kunne imødegå racisme. Og så er det ikke mindst vigtigt, at afklare hvad det egentlig er man taler om – altså hvad er racisme, og hvordan identificerer man den? Vi står med tre spørgsmål, kritisk forskning bør tage stilling til: et videnskabeligt, et juridisk og et begrebsligt.

Dem der plæderer for kriminalisering underkaster i reglen ikke disse spørgsmål en kritisk analyse, men antager at racisme *er* årsagen til individuel og social skade og at lovgivning *kan* dæmme op for det. Derudover reflekterer man ikke nærmere over, hvad racisme er, selvom begrebet til stadighed udvides.

Hvad vil det sige at være kritisk?

Ifølge Popper er rationalisme, det han kalder en ræsonnabel indstilling, altså en beredvillighed til at høre på kritiske argumenter og at lære af erfaring.²⁾ Ens opmærksomhed er rettet mod genstandsfeltet, som man tilgår i nysgerrighed. Man vedgår sig sine begrænsninger såvel som grænserne for rationalitet. Derfor er man parat til at sige, ”I may be wrong and you may be right, and by an effort, we may get nearer to the truth.”³⁾ I denne forbindelse er det ikke afgørende, hvordan man definerer sandhed. Det centrale er, at man ræsonnerer i fællesskab og er parat til at bøje sig for argumenter. Det forudsætter, at der er kriterier for hvordan man operationaliserer begreber og at betingelserne for at vurdere deres validitet er klare. Det er denne indstilling, der er udgangs- og omdrejningspunkt for kritik, for det muliggør viden.⁴⁾ Ræsonnabilitet og intellektuelt mådehold, en udogmatisk og fallibilistisk tilgang samt en moralsk beslutning om at se sig selv og andre som autonome og rationelle, er alle afgørende forhold for Poppers kritiske rationalisme. De er centrale for holdepunkter i intellektuel og politisk omgangsform, der signalerer en egalitær grundindstilling, der er afgørende for en levedygtig demokratisk kultur i hvilken kritik kan udfolde sig.

Dette egalitære omdrejningspunkt kommer også til udtryk i antagelsen om ”menneskehedens enhed”, der fremhæves af bl.a. Popper, og som står som et bolværk mod elitisme og racisme (herunder multikulturalisme). Her er der to normative facetter hos Popper. Det ene er den overordnede retningslinje om hvordan videnskab skal bedrives for at opnå videnskabelige fremskridt; det andet er en moralsk beslutning, der fungerer som afsæt for forskning.⁵⁾ Det er afgørende, at der er tale om et *afsæt* for fri forskning og for politisk frihed i almindelighed. Det er det, der er mulighedsbetingelsen for kritik. Forestillinger om et godt liv, et godt samfund, social retfærdighed, mv. kan informere diverse former for kritik og lægge normative standarder ud for kritik. Som afsæt og ramme for kritik er der en sammenhæng mellem viden og politik, altså mellem produktion, cirkulation og tilegnelse af viden på den ene side og en demokratisk politisk kultur på den anden, der er kritikens genstandsfelt, dvs. der hvor den udfoldes og testes.⁶⁾ Således er et dogmatisk udsyn uforeneligt med et rationelt og ræsonnabelt, fordi argumentation indebærer kritik og evnen at lytte til kritik, hvilket er grundlaget for lighed, frihed og ræsonnabilitet.⁷⁾ Her er der paralleller til Rawls’ ”public reason” som rammen for politisk interaktion i et demokrati og Foucaults ”parrhesia” som ytringsfrihed, der er kritikens udspring og hvor individer sætter sig selv på spil med deres uforbeholdne og oprigtige tale.⁸⁾

Hvordan kan samfundsvidenskabelig kritik bidrage til social forandring?

Når man taler om ”kritisk forskning” er det i reglen altid underforstået, at der er tale om kritik fra en venstrefløj, der ser sig selv som progressiv og i opposition til højrefløj og racisme, konkurrencestat og neoliberalisme, globalisering og populisme, mv. Det gælder også, omend i mindre grad, når der er tale om system- eller samfundskritik i offentlig debat. Men udover de sædvanlige sydebukke, man bliver bekræftet i at lægge afstand til, hvori består så kritikken? Altså hvordan bedriver dem, der forstår sig selv som kritiske kritik? Det vil jeg illustrere ved at se på politiske og akademiske argumenter i forbindelse med hadetale. Jeg argumenterer, at kritikken ofte bærer præg af at være forudindtaget, hvilket giver anledning til at se på de facetter af kritik: det videnskabsteoretiske og det politiske.

Ser man på kritisk forskning, kan man i udgangspunktet spørge, hvad dets modsætning ville være. Hvad er ukritisk forskning? Her synes der at være to muligheder. Det kan være en, der ikke flugter med, hvad der nu går for at være kritisk forskning. Men det kan også være en, der er overfladisk, irrelevant eller undlader at belyse forhold, der burde granskes nærmere. Hvis det er det første, er kritik alene defineret ud fra et politisk ståsted ud fra idéer som social retfærdighed, ”det gode liv” og det ”gode samfund”. Her er kritisk forskning bundet op på ven/fjende billeder, der ikke siger noget om forskningens kvalitet. Er det det sidste, er det mere passende at tale om dårlig forskning, der er sjuksket, ensidig, forudindtaget, manipulerende, mv.

Min indfaldsvinkel til diskussionen af kritik er, for det første, at forskning i sit væsen er kritisk. Hvorvidt forskning så lever op til dette oplysnings-etos, er en anden sag, hvilket kun en konkret vurdering kan afgøre. For det andet står den politiske definition af kritik i kontrast til at binde kritik til normer eller andre forhåndsantagelser, da det involverer risici for moralisme og konformitet. Kritik er uafhængig af politisk ståsted og det kan og bør blive rettet mod alt. Det forudsætter en åben debatkultur og dermed at kritik er en iboende del af ”public reason” i en demokratisk kultur såvel som i forskning. Begge må afvise dogmatik og ensidighed, og ikke mindst politisk korrekthed og den censur og selvcensur, der følger med.

Bør kritiske analyser forholde sig til, hvad det gode samfund er og bør være?

På sin vis kan man sige, at der er en forbindelse mellem kritik og det gode samfund. Men det er en rammesættende politisk forbindelse. For ligesom kritik ikke kan være bundet op på specifikke normer om social lighed og retfærdighed, nytte, anerkendelse eller emancipation, kan det gode samfund heller ikke være det. Kritik består også i at underkaste disse begreber en nøjere granskning, der går bagom de normer, kritikeren bruger som standarder. Det forudsætter, at kritik udfolder sig i en akademisk såvel som i en politisk kultur præget af åbenhed. Det er det, der er udgangs- og omdrejningspunktet for kritik.

Kilden til kritik er åbenhed, ikke teorier og normer. Med dette udgangspunkt har man valgt, at individers integritet og deres gensidige forpligtelse af accept af forskellighed, er forudsætninger for kulti-

veringen af kritisk rationalitet, der går hånd i hånd med moderne demokratisk politisk kultur og politisk styring. Det er livsnerven for kritik og betingelsen for, at forskellige tilgange kan fungere inden for en fælles ramme, dvs. inden for en ”public reason” i forskningen. Det er derfor videnskabelighed må være baseret på dokumenterbare og falsificerbare argumenter (Popper) og fallibilisme (Mill og Peirce), hvor alt kan og skal stå til diskussion. Man skal kunne gå argumenter efter i sømmene og kriterierne for at gøre dette må kunne gøres tilgængelige. Ellers havner man i postulater og subjektivism.

Fornuft er rodfæstet i en demokratisk politisk kultur, der sætter rammerne for, hvordan man argumenterer og interagerer. Hermed bliver kritik kultiveret, dvs. indlejret i en offentlig fornuft, så den ikke udarter til bare at være det Foucault omtaler som et ”demolition job”, hvis sandhed er bundet op på et specifikt paradigme.⁹⁾ Politik drejer sig ikke mindst om at kunne etablere og regulere rammer for en fri og kritisk udveksling af argumenter, der skaber betingelser for analytisk distance og kritisk rationalitet.

Den kritiske dimension ved forskning er i forhold til *viden* en villighed til at problematisere etablerede antagelser vedr. måder at bedrive videnskab på såvel som normative standarder. I forhold til *politik* er det en nysgerrighed og åbenhed overfor det og dem man er uenig i baseret på gensidig accept af forskellighed, hvor man fokuserer mere på problematisering end på svar. I forhold til *etik* er opmærksomheden rettet mod personlig integritet, hvor man står inde for det man siger og er parat til at tage konsekvenserne af det, hvilket kræver indsigt, seriøsitet og mod. Det fremmes af en kultur, hvor det er værdsat.

Det er i det lys man kan forstå Foucaults bemærkning: ”I can’t help but dream about a kind of criticism that would not try to judge” og videre, ”[p]racticizing criticism is a matter of making facile gestures difficult”.¹⁰⁾ Kreativitet og nysgerrighed samt indsigt og integritet er i centrum – ikke fremmaninger af autenticitet eller normative standarder. Kritik er åbning af muligheder, argumentation og stillingtagen. En kritisk fornuft fordrer, at man bør kunne analysere og forholde sig kritisk til sine forhåndsantagelser, og dermed kunne sætte sig i den andens sted og se sine argumenter udefra.

II. Sammenhængen mellem videnskabsteori og politik

Den anden og største del af artiklen ser på, hvordan videnskabsteoretiske og politiske aspekter af kritik spiller sammen. Det vil jeg gøre ved at se på, hvordan fortalere for at censurere hadetale argumenterer; herunder også hvad det vil sige at hade. Hvad siger og gør dem der hader andre og hvad gør det ved dem, der bliver lagt for had?¹¹⁾ I Danmark straffer man bestemte meninger og tale- og tiltale-måder igennem straffelovens racisme- og blasfemi-paragraf (§266b og §140).

Det er uklart, hvad hadetale egentligt er og hvad det fører med sig. I lighed med racisme og sexismen tenderer dette begreb mod at udarte til en generel kategori for stigmatisering, dvs. et navn man giver til det, man lægger for had. Det er et væsentligt problem, når der bliver lavet lovgivning og regler på det. Det vender jeg tilbage til. I første omgang kan man hæfte sig ved fire centrale præmisser. For det første at dem, der bliver talt til i diskriminerende vendinger pga. deres gruppetilhørsforhold bliver krænket, hvilket i en tid hvor identitetspolitik spiller en central rolle, især vedrører etnicitet, religion, køn og seksualitet. For det andet at der er et årsag/virkningsforhold mellem nedladende tiltale og omtale og (1) modtagerens psykiske og almene velbefindende og (2) tredjeparts handlinger (fx trusler og vold) mod modtageren, altså mennesker der bliver animeret af en racistisk stemning til at begå vold mod minoriteter. For det tredje at samfundet bliver polariseret og forrået som følge af hadetale. Det eroderer den demokratiske kultur og øger konflikter, og det medvirker til at fastlåse etniske minoriteter i lav social og økonomisk status, marginalisering og kriminalitet. For det fjerde, at hadetalelovgivning, som et bolværk mod ”hån, spot og latterliggørelse”, dels kan lukke munden på dem der taler grimt, og dels kan virke opdragende på folk i almindelighed, så de på sigt retter ind.¹²⁾

Når der er politiske kræfter, der ønsker at begrænse ytringsfrihed for at tilgodese beskyttede grupper og samfundet, bliver det afgørende, om der er belæg for disse præmisser. For hvis modtageren *ikke* føler sig krænket; hvis man *ikke* kan afdække en kausal relation mellem nedladende udsagn og modtagerens tilstand og hvis det *ikke* kan dokumenteres at tredjepart oprapper ubehageligheder som følge af disse udsagn, og generelt at samfundet *ikke* bliver forrået, og at der i tilgift *ikke* er hi-

storisk belæg for at hadetalelovgivning forhindrer racistisk vold, så er der ikke noget sagligt grundlag for at indskrænke ytringsfrihed ved at straffe hadetale.

Talrige spørgsmål melder sig i forbindelse med disse fire præmisser. For det første, hvad ligger der i hadetale og kan det gives en nogenlunde entydig juridisk definition, der er upåvirket af fluktuerende politiske stemninger? For det andet, hvad indebærer det at tale om negative konsekvenser: hvad vil det sige at blive krænket og at det afføder psykiske problemer på kort og lang sigt? Er det juridisk set tilstrækkeligt klart og hvem afgør, hvornår der er tale om en krænkelse? For det tredje, hvor udbredte og alvorlige er disse krænkelser? Er det dagligdagserfaringer for et stort antal mennesker eller er det noget, der kun sker undtagelsesvist for ganske få? Altså hvordan skal man vægte disse skader: hvor udbredte er de og hvor dybt stikker de? For det fjerde, hvordan kan man med rimelig sikkerhed slå fast, at det er den hadske tale og ikke andre forhold, der er udslagsgivende for alt det, der bliver forbundet med krænkelser som ulighed og udsathed, stigmatisering og mindreværdsfølelse?¹³⁾ For det femte, kan man spørge, om hadetale ikke skaber sit eget genstandsfelt, der hele tiden udvides, og et sprog at luften sine irritationer og frustrationer i, og at det har en egendynamik, der er mere styret af bestemte politiske stemninger end af kritisk saglighed.¹⁴⁾

Kritik i forhold til magt, viden og etik

Der er politikere og debattører, der i forbindelse med deres forsvar af racisme- og blasfemilovgivning, har givet udtryk for, hvad krænkende ytringer fører med sig både for de direkte berørte på kort og lang sigt og for samfundet. Det er udlægningen af denne kausale relation, der er central, når det kommer til at begrunde og legitimere kriminalisering og regulering af hadetale.

Spørgsmålet om der er et årsags/virkningsforhold mellem hadsk tale og diskrimination på den ene side og folks handlinger og sindstilstand samt forråelse af samfundet på den anden side, er vigtigt for at forstå, hvordan kritik har taget en bestemt form og hvad der ligger i kritik. Siden starten af 1980erne har der i akademisk litteratur og i politiske diskussioner været dem, der har talt for, at ord ikke bare kan virke krænkende på udvalgte grupper af mennesker (typisk seksuelle, etniske og religiøse

minoriteter, kvinder, ældre, handikappede, mv.), men også at det forårsager patologiske tilstande for disse grupper og for samfundet som helhed.¹⁵⁾

Udgangspunktet for disse diskussioner af krænkelse, og hvad de gør ved de berørte og for samfundet, er racistisk diskrimination og formålet er at udvide hadetale lovgivning og regelsæt,¹⁶⁾ der kan begrænse disse ytringer og den adfærd, der er forbundet hermed. Den erklærede hensigt er at modvirke forræelse og at fremme lighed og dermed grundlaget for 'virkelig' tolerance. Den slags holdninger ser sig selv som kritiske og progressive. Derfor går det også for at være progressivt at indskrænke ytringsfrihed igennem censur og selvrensensur, i det omfang det er nødvendigt for at undgå krænkelse. Det er et middel til at imødegå racisme og sexismen, og i det hele taget alt der kan krænke dem, der ses som udsatte og svage.

Der er to grunde til at dette emne er interessant i forbindelse med kritik: en videnskabsteoretisk og en politisk. Først, hvilket belæg der er for at etablere en kausal sammenhæng mellem ord og tilstand? Mere konkret, det at A siger noget grimt eller taler nedsættende om/til B har to konsekvenser. For det første leder det til psykosociale problemer hos B, der kan komme til udtryk i lavt selvværd, depression, stress og identitetstab. For det andet stimulerer det en yderligere stigmatisering af og vold mod B, der hænger sammen med en væsentlig udvidelse af begrebet vold. Det er en ond spiral, hvor marginalisering og ulighed bliver fastholdt, hvilket går hånd i hånd med forræelse af samfundet og skærpet konfliktniveau. Men hvordan argumenterer man for, at ord skulle have disse konsekvenser, om der er belæg for den slags argumenter og om de kan holde juridisk? En kritisk tilgang må gå i kødet på disse spørgsmål og være lige så kritisk overfor kritik af hadetale som overfor hadetale selv.

Det leder over i, hvordan kritik er relateret til politik. At de er tæt knyttet sammen fremgår af hensigten med kritiske studier i 'ord der sårer', nemlig at begrunde og fremme hadetale lovgivning og regelsæt.¹⁷⁾ Er det i orden, at ytringer, der af nogen betragtes som krænkende, skal fjernes fra offentlig og akademisk debat og kriminaliseres? Er det at man krænker nogens følelser et legitimt grundlag for at stække ytringsfrihed? Man må også spørge, om krænkelse bare er et faktum, som fortællerne for regulering hævder, eller om det ikke også

er en særlig diskurs, man indskrives sig selv og andre i, og dermed er en måde at fremme særinteresser på? Disse spørgsmål illustrerer to modsatrettede syn på kritik, der er rodfæstet i hhv. identitetspolitiske normer om indlevelse/respekt og ytringsfrihed som betingelse for kritik.

Kausalitet mellem hadetale og social skade? Offentlig debat i Danmark

Først nogle generelle bemærkninger om hadetale i FN regi. Kriminalisering af hadetale blev især fremført af USSR og andre kommunistiske regimer. Diskussionerne gik på, om man alene skulle kriminalisere tilskyndelse til vold, som bl.a. USA og de nordiske lande ønskede, eller om man skulle sigte efter et mere omfattende forbud mod udbredelse af racistiske idéer og tilskyndelse til nationalt, racemæssigt og religiøst had, som bl.a. russerne ønskede. I 1965 og 1966 blev der vedtaget to FN resolutioner, der tog de første skridt hen imod mere vidtgående forbud, hvor retten til ikke at blive diskrimineret blev vægtet tungere end ytringsfrihed.¹⁸⁾

Det er påstanden om et årsags/virkningsforhold mellem ord og social skade, der er afgørende: at idéer, argumenter og udsagn der bliver stemplet som hadefulde, skaber konflikt og underminerer den sociale og politiske orden. Vestlige landes indvending – at dette ville kunne misbruges til at legitimere censur og dermed lukke munden på enhver form for kritik – viste sig berettiget set i lyset af kommunistiske regimers forfølgelse af enhver form for opposition¹⁹⁾ To forhold er vigtige for den måde man går til kritik på. Den videnskabelige, der vedrører karakteren af og belægget for påstanden om den kausale relation mellem ord og social skade, og den politiske der går på den inerti, hadetalelovgivning institutionaliserer ved at se ytringsfrihed som en ret på linje med 'retten' til ikke at blive krænket²⁰⁾

Hvordan ord forårsager handlinger og mentale tilstande er uklart, men i praksis drejer det sig om, at det især er 'højrefløjsspopulister', der lægger svage og udsatte grupper for had. Det er der nogen, der tror på, hvorefter de begår vold mod dem, der er blevet lagt for had. Jurist og debattør Pia Justesen siger fx, "ord er ikke bare ord. Ord kan slå hårdt. Ord kan skabe virkelighed ... Hvis ord gentages tilstrækkeligt mange gange, risikerer de at blive opfattet som fakta." "Der er ord", fortsætter

hun, ”som er så nedværdigende og så krænkende for personer, der tilhører en minoritet, at ordene ikke tillades.”²¹⁾ Der er to ting på spil her.

For det første udviser hun skellet mellem krænkende ytringer og fysisk vold. Det gør hun for at legitimere at straffe meningstilkendegivelser, der ifølge hende kun har til hensigt at provokere og håne. For det kan slå hårdt og skabe virkelighed. Som eksempel på hvad racismeparagraffen fortsat skal forbyde, indleder Justesen med udsagnet, ”Sig til dit perkerakom, at de skal lade være med at glo på mig”. Det er nedsættende og kan ikke være rart for det menneske, det går ud over, men det er ikke en opfordring til vold. Alligevel skal det være forbudt, fordi det er grimt og *kan* have de omtalte konsekvenser, *hvis* den slags bliver gentaget tilstrækkeligt mange gange. Der er en afgørende forskel på at kritisere den slags nedladende udsagn og at kriminalisere dem. For Justesen trumfer ønsket om forbud den betydelige usikkerhed, der er ved disse *kan* og *hvis*. Et andet forhold ved denne måde at argumentere på er, at Justesen, ligesom mange andre, antager, at folk snart sagt kan bides hvad som helst ind, hvis bare ting bliver sagt igen og igen. Men antagelsen at folk tager det, der bliver sagt til sig, ser det som sandhed og omsætter det til vold er ikke underbygget og sandsynliggjort, men forbliver et postulat. Det er ikke det samme som at sige, at medier ikke kan påvirke folk. Men disse påvirkninger er mange og går i mange forskellige retninger og giver anledning til forskellige reaktioner.

Et lignende argument finder vi hos Margrethe Auken i forbindelse med blasfemiparagraffen. I 2004 var hun ikke længere modstander af den, og det begrundede hun med Dansk Folkepartis fremfærd. For ”hvis man giver tilladelse til, at alt må blive sagt, og at hadetale er i orden, så får vi et modbydeligt samfund. For ond tale gør jo ondt, specielt når der er en svagere part i debatten. Der er altså god grund til, at vores forældre har lært os at opføre os pænt. Det hører simpelthen med til et ordentligt menneskeliv”.²²⁾ Her er de samme temaer igen: de svage er særligt udsatte for ond tale, der gør ondt og leder til et modbydeligt samfund. Henvisningen til god opdragelse peger på, at det er de dannede, der skal beskytte dem og at offentlig debat skal modelleres over intimsfærens moralkodeks om et ”ordentligt menneskeliv”, der tager form i kernefamilien.

Zenia Stampe og Tøger Seidenfaden begiver sig også ud i en kausal kæde, der starter med hadefulde løgne og ender med krig og folkemord. Stampe: ”Løgne, der er blevet til had, og had, der endte i afstumpet vold. Racismeparagraffens formål er netop at forhindre denne negative spiral i at få frit løb”.²³⁾ I et senere debatindlæg nævner hun, ”at løgne kan føre til had, og at had kan føre til splittelse, diskrimination, vold, forfølgelse, folkedrab og krig”.³⁶⁾ I Seidenfadens argumentation for hvorfor racisme er forkert, set ud fra en ”etisk norm om ligeværdighed”, præsenterer han den kausale kæde, ”at den hadefulde udgrænsning af grupper fører til marginalisering og måske senere udstødelse, isole-ring eller – i yderste konsekvens – udryddelse af hele grupper”.²⁴⁾

For dem begge gælder, at det er disse mulige risici, der gør det nødvendigt at gribe ind i tide igennem kriminalisering og selvbeherskelse, det vil i realiteten sige censur og selvcensur.²⁵⁾ I en verden fuld af risici, må man, især når det drejer sig om lovindgreb, gøre det sandsynligt, hvor stor denne risiko er og hvor sandsynligt det er, at den kan afværges igennem lovgivning. Hverken Stampe eller Seidenfaden, eller nogen af de andre debattører, forholder sig til det. Det vi får er et retorisk greb, der for det første skal illustrere den katastrofale glidebane, man begiver sig ud på, hvis man afskaffer lovgivning mod hadetale. For det andet bliver regulering af hadetale legitimeret ud fra valget mellem lidt omtanke og den værst tænkelige katastrofe, hvor samfundet bliver opløst i vold og krig. Det er en appel til ’det menneskelige’.

Opsamlende kan man sige, at selvfølgelig kan ord slå hårdt og ond tale gøre ondt. Det er commonsense men næppe heller andet. At sige det, er ikke at negligere nedladende og fjendsk tale, men en første indikation på at kritik af den slags udsagn skal tages i den politiske kultur fremfor i en retssal. Og det bør det, fordi det er et politisk og holdningsmæssigt spørgsmål. Det der er kontroversielt er, at man – ved at stemple ikke bare politiske synspunkter men også viden som hård/ond tale – kan kriminalisere udsagn efter Straffelovens §140 og §266b.

Kausalitet mellem hadetale og social skade? Den akademiske debat

Vender vi os mod den akademiske litteratur om at hadsk tale forårsager væsentlige skader på etniske

minoriteter og på samfundet som helhed, er det påfaldende, at også her synes det empiriske belæg begrænset. Richard Delgados 'Words that wound' fra 1982, der er den måske første større sammenfatning af forskning på området,²⁶⁾ står stadig som et referenceværk inden for "free speech critical race theory".²⁷⁾ Racistiske fornærmelser er, hævder han, skadelige både for dem, det går ud over og for samfundet. Dertil kommer, at fortalere for kriminalisering af racistiske ytringer ikke mener, at deres modstandere, altså dem der angiveligt ytrer sig racistisk, har reelle hensigter. De er ikke interesserede i at påpege og løse problemer og de er ikke styret af at finde frem til sandheden, informere eller overbevise dem, der tales til. Når man opgiver at tale fornuft til folk, er det næste træk at kriminalisere racistiske ytringer. Som Delgado siger, "[r]acial insults invite no discourse, and no speech in response can cure the inflicted harm."²⁸⁾ Han formoder, at hadetale regulering og lovgivning har den tilsigtede effekt at skabe et anstændigt samfund ved at afskrække fremtidige krænkelser. Men han giver ikke nogen dokumentation for at det skulle være tilfældet, ligesom han heller ikke forholder sig til erfaringerne, der hvor man indførte den slags lovgivning (fx Weimar Republikken).²⁹⁾

Det centrale i argumentationen er, at kriminalisering af hadetale bygger på og er legitimeret af formeninger om (1) de sociale, psykologiske og fysiske skader det forvolder svage og udsatte og (2) at man ikke behøver at forholde sig til det modparten siger, fordi de er styret af ønsket om at skade de svage og udsatte. Dertil skal man indregne, at racismebegrebet er blevet betydeligt udvidet og finder vej ind i utallige sammenhænge, hvor det kommer til udtryk på alle mulige måder.

Det normative udgangspunkt er, at "a racial insult is always a dignitary affront, a direct violation of the victim's right to be treated respectfully".³⁰⁾ Synspunktet er, at "[t]he racial insult remains one of the most pervasive channels through which discriminatory attitudes are imparted" og at "[i]mmediate mental or emotional distress is the most obvious direct harm caused by a racial insult. Without question, mere words, whether racial or otherwise, can cause mental, emotional, or even physical harm to their target."³¹⁾ Selvom den slags fornærmelser isoleret set ikke er livstruende, er den samlede effekt af systematisk ringeagt ødelæggende. Den slags sprog, hævder Delgado, krænker etniske

minoriteters værdighed og selvværd, og, hedder det videre, "[n]ot only does the listener learn and internalize the messages contained in racial insults, these messages color our society's institutions and are transmitted to succeeding generations."³²⁾

Der sker altså tre ting, når man bliver udsat for hadefulde racistiske udsagn. For det første bliver de internaliseret af individer, der hermed udvikler en destruktiv selvforståelse, der er præget af følelser af ydmygelse, isolation og selvhad, og som kan udvikle sig til psykiske lidelser og psykosomatiske sygdomme, der igen kan lede til alkohol- og stofmisbrug. I tilgift til disse skader peger Delgado også på, at racisme har fysiske konsekvenser både på kort og lang sigt: alt fra stress og højt blodtryk grundet frustration og vrede til depression, tab af selvspekt og selvmord.³³⁾ Endelig peger han på, at racistiske udsagn også skader ofrenes pekuniære interesser, fordi de psykologiske skader hæmmer karrieremuligheder. Det er tilfældet, fordi det menneske "who is timid, withdrawn, bitter, hypertense, or psychotic will almost certainly fare poorly in employment settings."³⁴⁾

For det andet præger de samfundets institutioner ved at blive normsættende. Dette forhindrer at de i forvejen demoraliserede og vrede etniske minoriteter kan bidrage med deres talenter, hvilket skader samfundet. Derudover stiller det etniske minoriteter overfor et destruktivt valg: "either to hate one's self, as culture so systematically demand[s], or to have no self at all, to be nothing."³⁵⁾ Her resulterer hadetale i fuldstændig identitetsnedbrud og selvødelæggelse (jf. Seidenfaden og Stampes associationskæde).

For det tredje har racistiske udsagn især alvorlige konsekvenser for minoritetsbørn, der fra en ung alder begynder at udvise selvhad, hvilket modsvares af majoritetsbørn, der forbinder mørk hudfarve med noget uønskeligt og grimt. Hermed får den racistiske stereotypificering en selvforstærkende kraft, der intensiverer effekterne af stigmatisering og kun levner barnet det alternativ enten at blive fjendtlig overfor andre og overfor samfundet eller helt at give op og forfalde til passivitet.³⁶⁾

Denne måde at argumentere på har et deterministisk præg, der spiller ind i det, der senere refereres til som "strukturel racisme". For det første bliver racistiske udsagn internaliseret af individer, hvilket vil sige, at man kan være racist uden at vide eller ville det.³⁷⁾ Det leder tankerne tilbage til ideologi-

kritikkens tilsvarende påstand om at den brede majoritet er styret af falsk bevidsthed, hvorfor det er både legitimt og påkrævet at handle hen over hovederne på dem. For det andet brødføder racistiske udsagn en gennemgribende og institutionaliseret racistisk kultur i USA, der systematisk tvinger etniske minoriteter til at hade sig selv, for hvad de er. For det tredje levner racistisk diskrimination ikke individer nogen acceptable handlemuligheder – enten selvhad og fjendtlighed overfor andre eller tab af identitet og passivitet – og dermed bliver de fastlåst i et hierarki af underordning og marginalisering. Det gælder i alle tre tilfælde, at der *ikke* er tale om aktører, der har vilje og kan træffe valg, men om ofre for en repressiv hvid majoritetskultur, som de internaliserer og reproducerer.

Som Bennett fremhæver er der to præmisser for regulering af hadetale. Den første drejer sig om, at "hateful speech causes certain social harms to minorities and women by engendering psychological stresses, self-defeating attitudes, antisocial behaviors, or by perpetuating inequalities." Den anden går på, at "this harm is supposedly so severe as to warrant government imposed speech regulation."³⁸⁾ Begge er empiriske præmisser og derfor retter Bennett sin kritik mod, at de ikke bliver underkastet empirisk validering. Hvordan skal man vægte disse skader, altså hvor udbredte er de og hvor dybt stikker de? Disse spørgsmål bliver ikke besvaret endsige stillet. Ligesom andre fortalere for at kriminalisere hadetale og diskrimination, giver Delgado talrige eksempler på sociale skader og man lader forstå, at de gennemsyrrer det amerikanske samfund, hvilket vil sige, at de skal tilkendes afgørende vægt.

En ting er, at man ikke kan bevise noget ud fra eksempler, en anden er at det man sigter mod at bevise måske skyldes andre forhold end racisme. Et andet spørgsmål drejer sig om, hvorvidt lovgivning mod og regulering af hadetale virker efter hensigten. Hvad man skal stille op, hvis det ikke hjælper og hvilke erfaringer man har med regimer, der er gået den vej. Endelig er der spørgsmålet, hvorvidt ulighed og lavt selvværd kunne have andre årsager end hadsk tale. Kan det udelukkes, at det kunne skyldes kulturelle normer snarere end diskrimination, eller i det mindste at diskrimination ikke kan forklare alting eller måske ikke engang det væsentligste?⁴⁰⁾ Ingen af disse tre spørgsmål bliver rejst, hvorfor argumentationen kommer

til at fremstå forudindtaget og ideologisk som i den danske offentlige debat.

Opremsningen af disse konsekvenser af hadetale minder om den danske offentlige debat. Man ønsker at påpege, at racistiske udtryk har signifikante negative konsekvenser for dem, der bliver tiltalt og omtalt i den slags vendinger. Disse bliver beskrevet i scenarier som umiddelbare og langsigtede psykologiske mén, mén på ens helbred, lav økonomisk og social status og ringe uddannelse. Ifølge Delgado skyldes disse psykiske, sociale og økonomiske 'patologier' racisme, der ødelægger livsbetingelserne for minoriteter. Men holder dette argument? I og med vi taler om forskellige slags skader og minoriteter, der også er indbyrdes forskellige, bør man som udgangspunkt forholde sig kritisk til påstanden, at de alle kan føres tilbage til racistisk diskrimination. Gør man ikke det, udelukker man i afsættet andre årsagsforklaringer eller ser dem som afledte af denne ene årsag. Er der belæg for dette monokausale aksiom? Ser man på det Delgado peger på som en af de mest alvorlige følger af hadetale – at det især går ud over børn –, må man spørge, om ikke familiestrukturen blandt sorte amerikanere også spiller ind. Skyldes den sorte kernefamilies disintegration, hvor op mod halvdelen kun har en forælder (moderen), racistisk diskrimination eller kan der være andre forklaringer?⁴¹⁾ Og skyldes aggressiv adfærd, der også er et af de temaer Delgado tager op, udelukkende racistisk diskrimination, eller kan det tænkes, at der også kan være andre årsager som kulturelle forhold og familieforhold?⁴²⁾

Afslutningsvist er det væsentligt at pege på et empirisk og et begrebsligt forhold, der problematiserer hadetaleregulering og som er nært beslægtede. Det ene er de uløselige vanskeligheder, der er forbundet med at spore en kausal relation mellem (1) hadefuld og diskriminerende racistisk tale og (2) psykologisk, social og økonomisk skade på minoriteter. Det andet handler om, hvordan man forstår racistisk hadetale og diskrimination. Jo bredere man gør racismebegrebet, desto mere udvander man det også. Det bliver sværere at gøre det operationelt og det udarter i emotionalisering af politik, hvor det er ven/fjende forhold, der er udslagsgivende og hvor beviset for psykologisk skade ligger i intensiteten i dets iscenesættelse.⁴³⁾ Set i dette lys indebærer kriminalisering af racistisk hadetale, at man stiller retssystemet overfor

den umulige opgave at afgøre ”which specific social ill was caused by speech, rather than a myriad of other factors”. Det hænger sammen med, at der er ”so many intervening variables that it would require immense speculation and credulity for courts to find a valid causal link between speech and social harm.”⁴⁴⁾ Disse problemer forværres af to andre forhold. For det første er et begreb som racistisk hadetale så bredt og uklart, at der kan lægges endog meget forskelligt indhold i det. Det indebærer, at den subjektive faktor i vurderingen af omfanget af psykisk skade er stærkt forøget for alle parter i en retssag.⁴⁵⁾ For det andet er retssager om racisme så ideologisk polariserede at politisering af domstolsafgørelser er uundgåelig, hvilket beklækker deres troværdighed. For det tredje har den form for venstrefløjskritik, vi ser her, bidraget til at moralisere og juridificere politisk meningsudveksling og den politiske kultur generelt.

III. Afsluttende om kritik og politik

At forstå de mulige konsekvenser af racisme og at forstå hvad racisme er, er to sider af samme sag. I den offentlige og akademiske debat er der to beslægtede præmisser, der bliver lagt til grund for at kriminalisere hadetale: at der er en kausal relation mellem racistiske udtryk og en fastholdelse af dårlige livsbetingelser for etniske minoriteter, og at racistisk diskrimination forklarer disse betingelser. Begge præmisser er empiriske, selvom de blandt hadetalereguleringsfortalerne bliver ophøjet til kendsgerninger, der ikke behøver yderligere dokumentation. I forlængelse heraf er der også en udtalt tendens blandt ’kritiske’ forskere til at opfatte racisme som et stigende problem selvom europæiske værdiundersøgelser peger på det modsatte i hvert fald for danskernes vedkommende.⁴⁶⁾ I tilgift har der heller ikke været videre interesse for at underkaste racismebegrebet en kritisk analyse. På baggrund af disse ’kendsgerninger’ og begrebslig dogmatik står kritisk forskning overfor det paradoks, at den ikke udviser nysgerrighed mht. at gå kritisk til værks, når det gælder egne præmisser, standarder og begreber.⁴⁷⁾

Mange forskere og debattører har anskuet racisme så bredt, at det skal kunne forklare alle problematiske forhold blandt etniske minoriteter som stress, psykiske lidelser, lav økonomisk, uddannelsesmæssig og social status, osv.⁴⁸⁾ Når man ser racisme som strukturel, betyder det, at dens ofre

internaliserer den og at racisme er dybt indlejret i den hvide majoritetskultur.⁴⁹⁾ I takt med identitetspolitikens fremmarch har racismekritikken overtaget logikken i 1970ernes kapitalisme/ideologikritik. Det drejer sig om monokausale og strukturelle forklaringstyper, der sigter mod at finde frem til ’root causes’, altså dybe i modsætning til overfladiske forklaringer,⁵⁰⁾ individer og grupper som uvidende og viljeløse ofre, der er determineret af sociale forhold og kritik som sublimering af viden og moral, dvs. af indsigt i de virkelige forhold, der går hånd i hånd med fordømmelse af disse. Det er denne kognitive og moralske vished, der berettiger den magtudøvelse, der udfoldes i knægtelsen af ytrings- og forsamlingsfrihed, som vi ser i forbindelse med hadetale. Det sker, når disse friheder bliver set som kolliderende med hensynet til udvalgte beskyttede grupper. Her står man overfor et politisk valg, der er direkte forbundet med kritik: skal man vægte ytringsfrihed som en overordnet politisk ramme for interaktion i et åbent samfund højere end påstået minoritetsbeskyttelse? Mit argument i denne artikel har været, at det bør man. Der er flere grunde, men den vigtigste i denne sammenhæng er, at det er livsnerven for kritik.

Den anden side af denne politiske indramning af kritik er, at dens fortalere i realiteten forbinder racisme med enhver kritik af, hvad der foregår blandt etniske minoriteter og af ’kulturelitens’ fornemmelser for humanisme og lighed, indsigt og tolerance. Det har ledt til en afpolitiserende polarisering, hvor nogen former for kritik bliver stigmatiseret som patologiske, noget nedrigt og indskrænket (”ikke stuerene”, ”menneskesynet” og ”tonen”). Her skifter man fra det argument, der bliver fremført, altså det politiske niveau, til et psykologisk som det, der motiverer og forklarer den påståede racisme. Man behøver derfor ikke tage stilling til, hvad der bliver sagt, fordi det bliver overskygget af, hvem der siger det og forhåndsantagelser hvorfor det bliver sagt. Når dét er det sidste ord i den sag, er det fordi ens ret til at diskvalificere kritik og dæmonisere dem, der fremfører den, er givet af sammensmeltningen af magt, viden og moral, altså at det man siger er sandt, at man har moralen på sin side, og at man som følge heraf legitimt kan dømme andre og om muligt udøve magt over andre.⁵¹⁾

Når en ideologisk faglig viden bliver omsat til politik i lovgivning og regelsæt, og når viden bliver kilden til politisk legitimation, sker der noget med

den måde man orienterer sig på i politik. Demokrati bliver til besvær, fordi pluralisme stækkes og fordi folk ses som uvidende, snæversynede og manipulerbare. Det svækker demokratisk højre/venstre orientering, der bliver suppleret af andre modsætninger som rigtig/forkert, sand/falsk og objektiv/subjektiv. Den objektive virkelighed, sandheden og det gode liv står overfor den subjektivt farvede virkelighed, usandheder og fortællinger og et dårligt menneskesyn. Når det er tilfældet er konfliktende holdninger ikke længere den legitime ramme for politik, fordi nogle meninger er uacceptable og skal udgrænses. Det står i skarp kontrast til fri tilkendegivelse af politiske holdninger og er derfor noget, der stækker muligheder for kritik.

Når politisk magt bliver udmøntning af en indiskutabel viden og en absolut moral, bliver kritik set i lyset af de tre modsætninger. Når det sker, bliver uenighed og pluralisme et problem, fordi de sanktioneres, at der er afvigelser fra det, der er rigtigt, sandt og objektivt. Når pluralisme bliver anfægtet ved at magt-viden-etik smelter sammen, bliver uenighed og forskellighed et problem, der i bedste fald skyldes uvidenhed og i værste fald manipulation. Det anfægter fri offentlig meningsudveksling og fri forskning, og indvarsler en totalitær logik, der undergraver public reason og fremmer konformitet.

I den kritiske indstilling jeg har talt for her, står retten til ytringsfrihed over retten til at forbyde hadetale. Det skyldes ikke bare, at den påståede kausale kæde (tale → skade) er forbundet med betydelig videnskabelig, juridisk og begrebslig usikkerhed. Det afgørende argument for at sætte ytringsfrihed højere er, at den er mulighedsbetningen for kritik og dermed for en demokratisk politisk kultur, der forbinder rationalitet og autonomi. Ytringsfrihed er en demokratisk politisk værdi, der fungerer som en ramme for politisk interaktion. Den er ikke baseret på normative standarder om det gode liv og det gode samfund; den gør sig ikke forestillinger om menneskets sociale natur og den har ikke noget indbygget mål som social retfærdighed. Alt det er noget, der udtrykker ”comprehensive doctrines”, som der selvfølgelig skal være plads til i en demokratisk offentlighed. Men disse skal ikke have vetoret overfor det, der betinger denne offentlighed, for det vil forkrøble den frihed, der er altafgørende for både videnskab og demo-

krati, og dermed for både kritisk forskning og en kritisk offentlighed.

*Torben Bech Dyrberg er lektor, cand.mag., Ph.D.
Institut for Samfund og Erhverv
Roskilde Universitet.*

LITTERATUR:

- Andersen, Jørgen Goul (2006). 'Immigration and the Legitimacy of the Scandinavian Welfare State: Some Preliminary Danish Findings', *AMID Working Paper Series 53*.
- Auken, Margrethe (2004). 'Ond tale gør ondt', interview, *Kristeligt Dagblad* 17. december.
- Bennett, John T. (2016). 'The Harm in Hate Speech: A Critique of the Empirical and Legal Bases of Hate Speech Regulation', *Hastings Constitutional Law Quarterly*, Vol. 43, No. 3: 445-536.
- Brudholm, Thomas (2013). 'Om had og hadetale', i Rune Engelbreth Larsen m.fl., red., *Hate speech: Fra hadetale til hadesyn*, København: Informations Forlag og Dansk PEN, pp. 31-46.
- Cavell, Stanley (1979). *The Claim of Reason: Wittgenstein, Skepticism, Morality, and Tragedy*, Oxford: Oxford University Press.
- Delgado, Richard (1982). 'Words that wound: A tort action for racial insults, epithets, and name-calling', *The Harvard Civil Rights – Civil Liberties Law Review*, Vol. 17, pp. 133-81.
- Delgado, Richard og Jean Stefancic (2004). *Understanding Words that Wound*, Boulder: Westview Press.
- Dyrberg, Torben Bech (2014). *Foucault on the Politics of Parrhesia*, Houndmills: Palgrave Pivot.
- Dyrberg, Torben Bech (2016). 'Foucault on Parrhesia: The Autonomy of Politics and Democracy', *Political Theory*, Vol. 44, Nr. 2, April, pp. 265-88.
- Dyrberg, Torben Bech og Mehmet Ümit Necef (2016). 'Kritiske fortolkninger af multikulturalisme og antiracisme', i Mehmet Ümit Necef og Torben Bech Dyrberg (red.), *Multikulturalismens fælder: Mørklægning og moralisme i medier, forskning og politik*, København: Samfundslitteratur, pp. 9-35.
- Foucault, Michel (1988a). 'On Power', i Lawrence D. Kritzman (red.), *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*, New York og London: Routledge, pp. 96-109.
- Foucault, Michel (1988b). 'Practicing Criticism', i Lawrence D. Kritzman (red.), *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*, New York og London: Routledge, pp. 152-6.
- Foucault, Michel (1988c). 'The Masked Philosopher', i Lawrence D. Kritzman (red.), *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*, New York og London: Routledge, pp. 323-30.
- Furedi, Frank (2017). *What's Happened To The University? A Sociological Exploration of Its Infantilisation*, London og New York: Routledge.
- Justesen, Pia (2010). 'Ord skaber virkelighed', kronik, *Berlingske Tidende*, 17. juni.
- Koch, Carsten A. (2004). 'Kritisk rationalisme', i Lars Fuglsang og Poul Bitsch Olsen (red.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskabene: På tværs af fagkulturer og paradigmer*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, pp. 79-111

- Lukianoff, Greg (2016). 'Trigger Warnings: A Gun to the Head of Academia', i Tom Slater (red.). *Unsafe Space: The Crisis of Free Speech on Campus*, London: Palgrave Macmillan, pp. 58-67.
- Marcuse, Herbert (1965 og 1969). 'Repressive Tolerance' inkl. 'Postscript 1968', i Robert Paul Wolff, Barrington More Jr. og Herbert Marcuse, *A Critique of Pure Tolerance*, London: Jonathan Cape, pp. 95-137.
- Matsuda, Mari m.fl. (1993). *Words That Wound: Critical Race Theory, Assaultive Speech, And The First Amendment*, Boulder: Westview Press.
- Mchangama, Jacob og Frederik Stjernfelt (2016). *Men – Ytringsfrihedens historie i Danmark*, København: Gyldendal.
- Nielsen, Hans Jørgen (2004). 'De etniske minoriteter', i Peter Gundelach (red.), *Danskeres særpræg*, København: Hans Reitzels Forlag, pp. 293-312.
- O'Neill, Brendon (2016). 'From No Platform to Safe Space: A Crisis of Enlightenment', i Tom Slater (red.). *Unsafe Space: The Crisis of Free Speech on Campus*, London: Palgrave Macmillan, pp. 5-21.
- Parekh, Bhikhu (2012). 'Is There a Case for Banning Hate Speech?', i Michael Herz og Peter Molnar (red.), *The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 37-56.
- Popper, Karl (1980 [1945]). *The Open Society and Its Enemies*, Vol. 2, London: Routledge.
- Rawls, John (1993). *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.
- Seidenfaden, Tøger (2010). 'Derfor er racisme forkert', *Politiken* 19. juni.
- Slater, Tom (red.) (2016). *Unsafe Space: The Crisis of Free Speech on Campus*, London: Palgrave Macmillan.
- Stampe, Zenia (2010a). 'Racismeparagraffen: En vigtig grænse', *Politiken* 18. juni.
- Stampe, Zenia (2010b). 'Højrefløj vil have fri hetz', *Politiken* 9. august.
- Vogelmann, Frieder (2016). 'Measuring, Disrupting, Emancipating: Three Pictures of Critique', *Constellations*, forthcoming, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8675.12254/full>
- Williams, Joanna (2016). *Academic Freedom in an Age of Conformity: Confronting the Fear of Knowledge*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Wren, Karen (2001). 'Cultural racism: something rotten in the state of Denmark?', *Social and Cultural Geography*, Vol. 2, No. 2, pp. 141-62.
- Zuriff, Gerald E. (2002). 'Inventing Racism', *The Public Interest*, No. 146, pp. 114-28.
- suspending as far as possible the system of values to which one refers when testing and assessing it." Foucault 1988a: 107. Foucaults argument lægger op til, at det at være kritisk er at sætte sig i andres sted, hvilket bl.a. indebærer at sætte sig ind i deres argumenter. Her er åbenhed ikke bare en rammebetingelse for forskellighed – altså at forskelle politisk set er lige og at denne lighed betinger deres eksistens indenfor gensidigt accepterede rammer – det er i sig selv en kritisk tilgang.
10. Foucault 1988c: 326; 1988b: 155.
 11. For en oversigt over hvad der ligger i had, se Brudholm 2013.
 12. Delgado 1982: 149. Hans begrundelse er vag og bliver ikke uddybet: folk retter ind, fordi de har et ønske om at være lovlige.
 13. Dette kan næppe afgøres entydigt, men det er heller ikke pointen. Det afgørende er, at går man ind for regulering af hadetale, må man være i stand til at definere begrebet; man må være i stand til at dokumentere, at udsagn kvalificerer som hadetale; at det med stor sandsynlighed allerede har forårsaget eller vil forårsage skade på den enkelte og samfundet; og at lovgivning dels har positiv signalværdi for ofret og en samfundsmæssig præventiv effekt, dvs. vil på sigt udrydde hadetale.
 14. Furedi 2017: kap. 1.
 15. Delgado 1982. Dette er mig bekendt den første større sammenfatning af hvad sårende bemærkninger og sprogbrug gør ved svage og udsatte grupper. Derudover kan nævnes to andre bøger, der ligger i forlængelse af Delgados arbejde og som han også er medforfatter på: Matsuda m.fl. 1993 samt Delgado og Stefancic 2004. I Danmark har der, ikke mindst siden Muhammad krisen, været forskere, debattører og politikere, der har argumenteret på lignende vis og at krænkende ytringer burde imødegås med hadetale lovgivning og det der refereres til som omtanke/respekt.
 16. Regulering af hadetale er blevet stadig mere fremherskende på amerikanske og britiske universiteter. Furedi 2017; Williams 2016.
 17. På universiteter i USA og UK bliver det mere og mere almindeligt at indskrænke ytrings- og forsamlingsfrihed igennem "speech codes" og "safe spaces" og ved at indsætte "trigger warnings" i tekster. Formålet er, at studerende ikke skal blive udsat for ytringer, de måske kunne tage skade af. Om "safe space", se O'Neill 2016; om "trigger warnings", se Lukianoff 2016.
 18. Mchangama og Stjernfelt 2016: 782-6.
 19. Denne indvending mod de potentielle risici for undertrykkelse har langtfra blot historisk interesse. Snarere synes det at blive stadig mere aktuelt i takt med at hadetalelovgivning og regulering sker med henvisning til sexismen, racisme, islamofobi og stereotypificering. Ironien er, at det i dag er Vesteuropa og Nordamerika, der er i færd med at overtage det, de tidligere så som en totalitær trussel, altså at hadetalelovgivning fungerer som en ideologisk motiveret censur i det godes tjeneste og at det avler selvcensur og konformitet, altså det modsatte af en kritisk offentlighed. Mchangama og Stjernfelt 2016: 784; Bennett 2016: 454, 498. Her står vi overfor en 'blød' totalitarisme, se Dyrberg og Neeff 2016: 9, 16.
 20. Afvisningen af at ytringsfrihed står over andre rettigheder, og derfor bør balanceres ift. disse, er et centralt aspekt ved multikulturalistiske argumentationsformer. Parekh 2012: 43.
 21. Justesen 2010.
 22. Auken 2004.
 23. Stampe 2010a.
 24. Stampe 2010b.
 25. Seidenfaden 2010.
 26. Der er en "preemptive strike" tankegang på spil her. At tage

NOTER:

1. Der er en omfattende litteratur på området. Her kan nævnes to antologier, der forholder sig til adskillige aspekter af hadetale: Hare og Weinstein 2009 og Herz og Molnar 2012.
2. Rationalitet har altså ikke noget at gøre med determinisme og nødvendighed, der står i modsætning til autonomi. Tværtimod er rationalitet og autonomi to sider af samme sag.
3. Popper 1980: 225, kursiv i originalen; se også 240.
4. Williams 2016: 68.
5. Se hhv. Koch 2004: 80 og Popper 1980: 232.
6. Williams 2016: 68-70.
7. Popper 1980: 226, se også 239.
8. Dyrberg 2014: kap. 6.
9. "When I say 'critical', I don't mean a demolition job, one of rejection or refusal, but a work of examination that consists of

- hadet i opstarten, hvor det er lettere at slå ned, skal lyde oplagt og beroligende. Men det er også en legitimationskilde til at opspore hadet i alle mulige sammenhænge, hvor det kan komme til udtryk på alle mulige måder.
27. Delgado 1982. For en omfattende kritik af dette og lignende værker, se Bennett 2016.
 28. Det er en retning inden for jurastudier i USA, der har rødder i kritikken af racisme i 1960'erne og '70'erne. Fokus er rettet mod forbindelserne mellem race, lov og magt.
 29. Delgado 1982: 177, se også 175. Her er der også en parallel mellem akademiske og offentlige diskussioner. Et hyppigt anvendt argument af dem, der kritiserede Jyllands-Postens 'Muhammedtegninger' var, at de kun sigtede mod at forhåne muslimer. Derfor mente kritikere som Rifbjerg og Seidenfaden og mange andre heller ikke at sagen handlede om ytringsfrihed, jf. sloganet: 'free speech ≠ hate speech'.
 30. Delgado 1982: 171.
 31. Delgado 1982: 143.
 32. Delgado 1982: 135, 139. Se også Delgado og Stefancic 2004: 23-4.
 33. Delgado 1982: 136. Samfundet internaliserer altså også diskriminerende udsagn: "The harm is long-term, as society internalizes and later acts on the message". Delgado og Stefancic 2004: 12. Jf. den lignende argumentation blandt danske debattører.
 34. Delgado 1982: 137; Delgado og Stefancic 2004: 13-14.
 35. Delgado 1982: 139; Delgado og Stefancic 2004: 15-16.
 36. Delgado 1982: 137 (citater af J. Kovel), 142.
 37. Delgado 1982: 142, 146, 147; Delgado og Stefancic 2004: 14-15.
 38. Dette er især tilfældet, når det drejer sig om "aversive racism" og "implicit stereotypes". Zuriff 2002: 121-6.
 39. Bennett 2016: 474. Se også 476.
 40. Bennett 2016: 476-7, 479-80, 486-7. Selvom man skulle hævde, at kulturelle normer er påvirket af diskrimination, er det stadig relevant at fremhæve, at disse normer spiller en selvstændig rolle. Det ikke-plausible alternativ ville være at påstå, at de helt og holdent er et produkt af diskrimination.
 41. Bennett 2016: 481-3. Det er påfaldende, at den sorte kernefamilie stort set var intakt helt frem til 'afracificeringen' af det amerikanske samfund i 1960/70'erne, dvs. kernefamilien fungerede under slaveri og institutionaliseret racisme i USA.
 42. Bennett 2016: 487.
 43. Furedi 2017 giver talrige eksempler på, hvordan "psychological harm" institutionaliseres som dominerende diskurser på universiteter i USA og UK, der dyrker en sårbarhedskultur, hvor ytringsfrihed bliver fortrængt af behovet for ikke at blive udsat for emotionelt ubehag. Se også Slater 2016. Ingen vil gå imod ytringsfrihed. Men, der er to men: (1) ytringsfrihed er en ret på linje med andre som retten til ikke at blive krænkede, men er det sidste en ret? (2) Rigtig ytringsfrihed forudsætter eliminering af had.
 44. Bennett 2016: 498, 489. Se også 466: "Any effort to connect speech to social inequality ends up creating a causal knot that the legal system is incapable of untying."
 45. Det subjektive moment forstærkes yderligere, når domstole i fx Storbritannien accepterer, at der er tale om krænkelse alene fordi en fra den beskyttede gruppe føler sig krænkede. Det fremmer en krænkelsesmentalitet eller offerideologi, og det stiller reelt set den anklagede i en retsløs tilstand.
 46. Se fx Andersen 2006; Nielsen 2004.
 47. Vogelmann 2016: 6-7.
 48. Bennett og Zuriff nævner, at på trods af et drastisk fald i racistiske fordomme i USA i det sidste halve århundrede, er hvides racisme et tema der fylder medier og optager mange akademikere og borgerrettighedsaktivister. "This paradox of a constant appeal to racism in the context of a precipitous decline in racism is in part a consequence of a dilution of the meaning of racism for which social scientists are largely responsible." Zuriff 2002: 115.
 49. Se fx Wren 2001, der portrætterer flagning med Dannebrog ved børnefødselsdage som et udslag af nationalistisk selvhævdelse.
 50. Delgado og andre fortalere for regulering af hadetale afviser implicit multikausalitet. Årsagen er, at det ville svække det politisk-ideologiske budskab, at det er racistisk hadetale og diskrimination, der alene er årsagen til social skade. Mht. afvisningen af multikausalitet, se Bennett 2016: 470-1, 479, 484; Zuriff 2002: 122-6.
 51. Et forsvar for den slags argumenter er fremført eksplicit af Marcuse 1965/1969 ifm. hans kritik af "repressiv tolerance".

